

NA CESTĚ MEZI POTENCIÁLEM A UPLATNĚNÍM TALENTU

Šárka Portešová
Katedra psychologie
Fakulta sociálních studií
Masarykova universita
Brno

portes@fss.muni.cz

Praha, 23.2.2016

Východisko přednášky

100 let výzkumů mimořádných schopností

L.M.Terman (1877-1956)

První longitudinální výzkum nadaných dětí (1921)

soubor - 1528 dětí, IQ > 140

„Nadané děti jsou nejen akademicky výjimečné, ale jsou rovněž nadprůměrné po stránce fyzické, zdravotní a v oblasti sociálního přizpůsobení, a mají rovněž nadprůměrné morální postoje, měřeno testy charakteru a vlastností“ (1925, str. 230).

Nadané vynikají ve všech oblastech a skórují vysoko ve výkonových testech a v testech schopností.

Nadání je určitá vrozená kvalita, kterou identifikujeme pomocí kognitivního testu. Tato obecná kognitivní schopnost umožňuje danému jedinci stát se úspěšným ve všech akademických oblastech. Jedinec je nadaný, at' už dosáhne mimořádného výkonu či nikoli.

Investice

Vyhledávání

Tvorba programů

Úspěšnost Termanova souboru

Ve škole?

V životě?

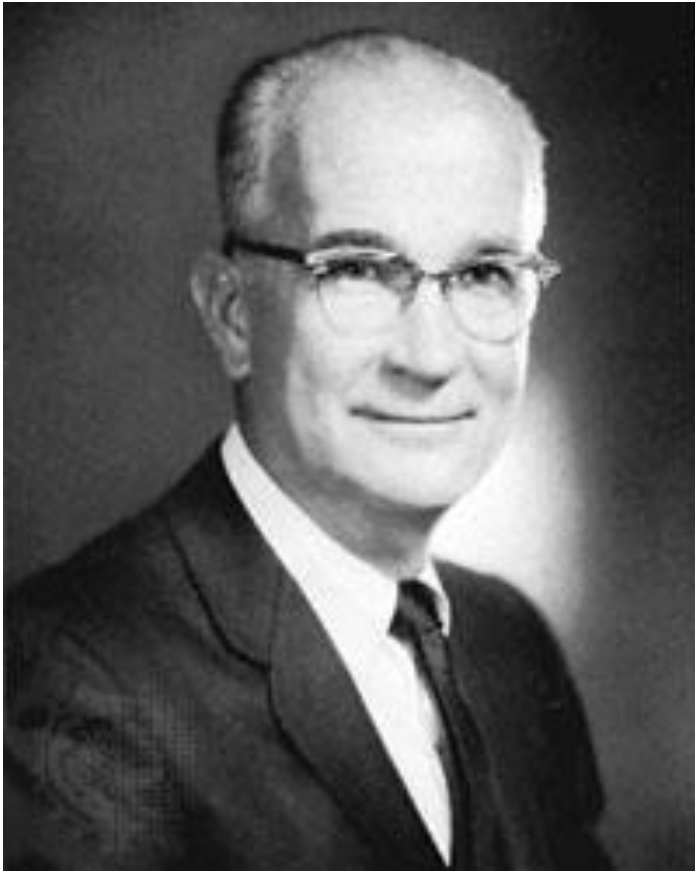

Výzkumný soubor ve středních letech:

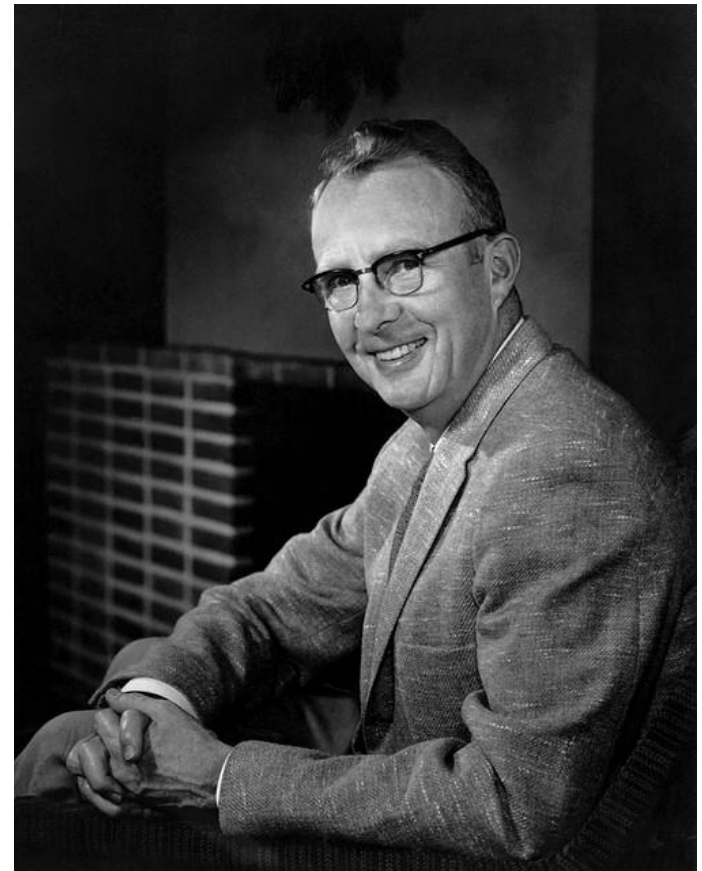
- dobří odborníci, s relativně dobrým fyzickým i psychickým zdravím
- nikdo se nestal významným a slavným

Nositelé Nobelovy ceny

William Shockley

Luis Alvarez

PROČ NEBYLI ÚSPĚŠNÍ V ŽIVOTĚ?

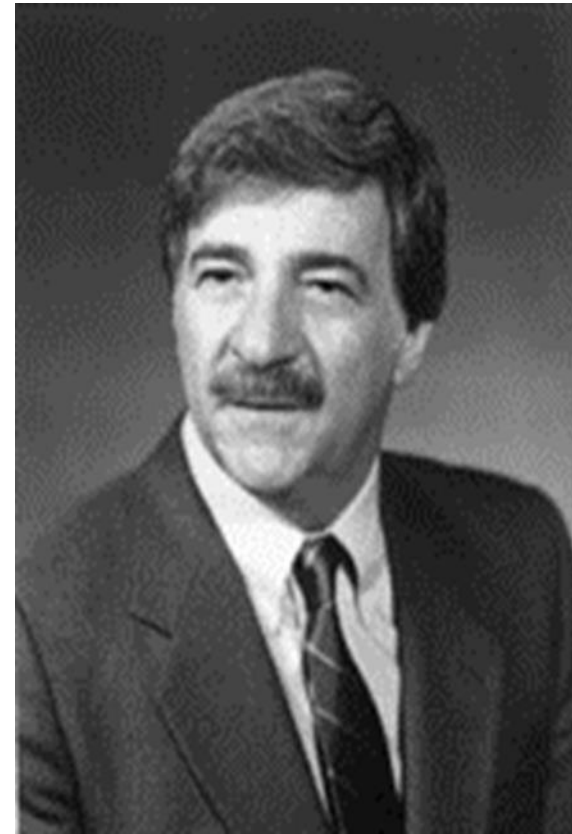
O jaké další schopnosti, dovednosti,
charakteristiky se u dětí zajímat?

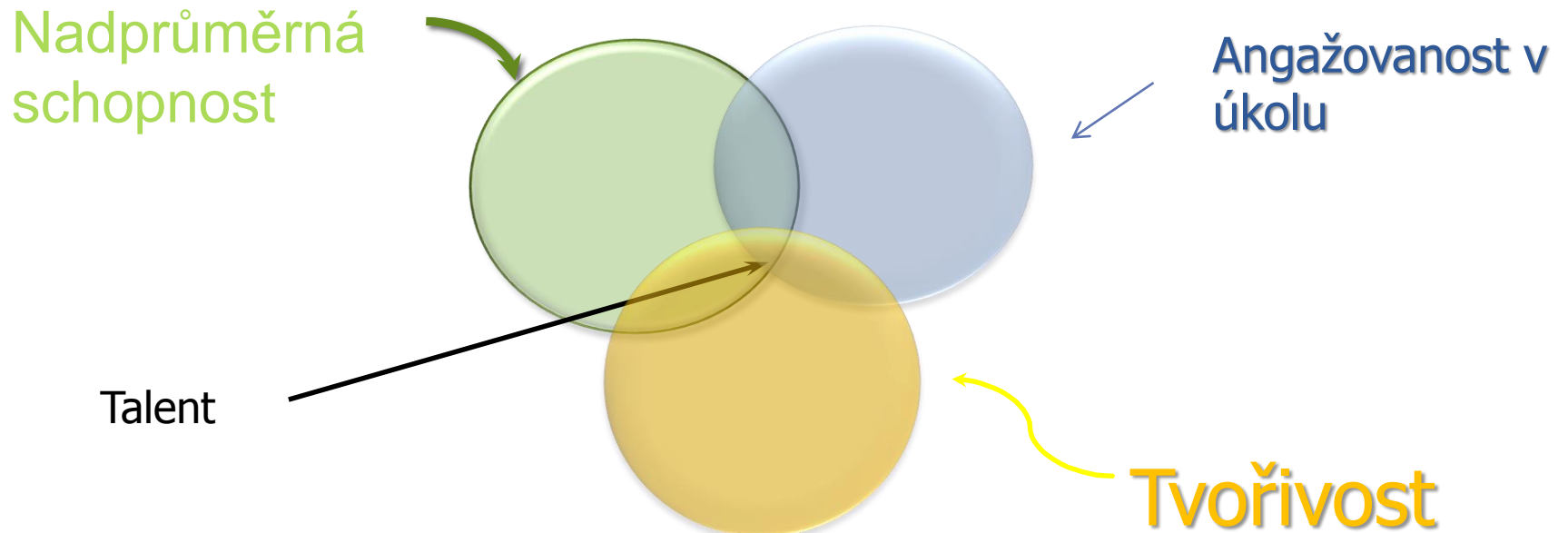
Joseph Renzulli (1978)

**What makes giftedness?
Reexamining a definition**

Nadání není pouze vysoké IQ

Renzulliho tříkruhový model

JAKÉ DĚTI BYLY NEJČASTĚJI
Z TERMANOVA VÝZKUMU
VYNECHÁNY?

Školský zákon v USA

- **1980 vyhlášení celonárodního programu**

Jacobs K. Javits Gifted and Talented students educational act

Cíl:

Identifikovat žáky a studenty, kteří by pravděpodobně nebyli zahrnuti do speciálních vzdělávacích programů pro nadané

Tedy:

- **Ekonomicky znevýhodněné**
- **S nedostatečnou znalostí angličtiny**
- **S poruchou učení, chování nebo dalším znevýhodněním (twice exceptional)**

ZHODNOCENÍ TERMANOVA VÝZKUMU

Zboural mýtus o vztahu nadání a
psychopatologie

ale současně

Vytvořil nový mýtus o rovnítku mezi
nadáním a vysokým celkovým IQ

Pohled na schopnosti?

Tradiční

Jedinec může být nadaný bez ohledu na podávaný výkon.

Jako proces vývoje

Nadání je formováno vývojovými procesy, je doménově specifické, je utvářeno řadou faktorů, podmínkou je produktivita.

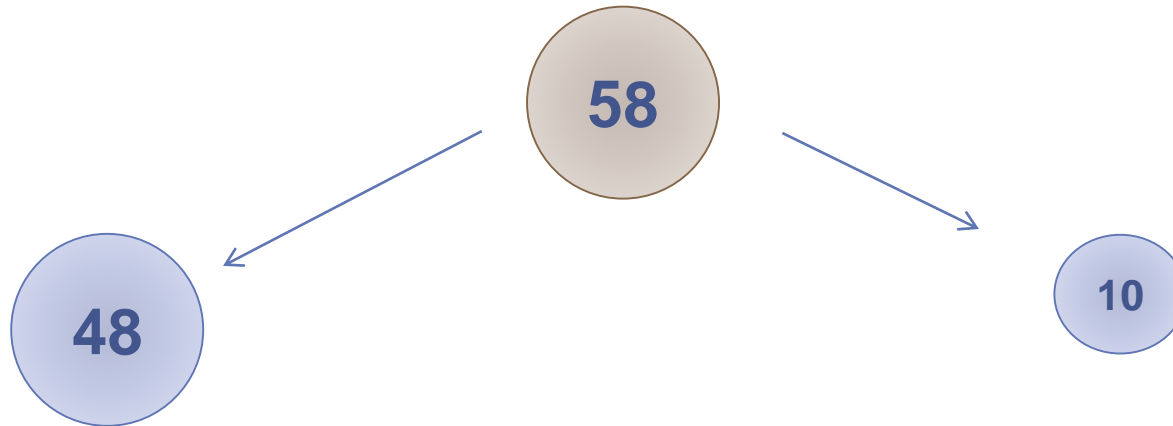
Malé odbočení k našemu výzkumu

Časní čtenáři: cílová skupina našeho prvního výzkumu

Výzkumný soubor: 998 dětí (2.a 3.tříd)

Vysoké celkové skóre v Ravenově testu

Vysoké celkové skóre ve WISC-III

Časní čtenáři (nebo dobří čtenáři)

Učiteli i rodiči hodnoceni jako nadané

Bez problémů, někdy „příliš filosofující“

Vysoké celkové skóre v Ravenově testu

Průměrné až mírně nadprůměrné celkové skóre v metodě WISC-III

Špatní čtenáři s dalšími problémy

Učiteli hodnoceni jako průměrní

S problémy ve škole, 7 z nich posláno do PPP

Pavlík, 7 let

Sám si takové skládky vymýšlí, dokáže tedy trojrozměrný model nakreslit rozložený z ptací perspektivy, samozřejmě včetně přídavků na lepení. Ví, jak funguje soustava ozubených kol, různé hnací jednotky, vše dokáže nakreslit.

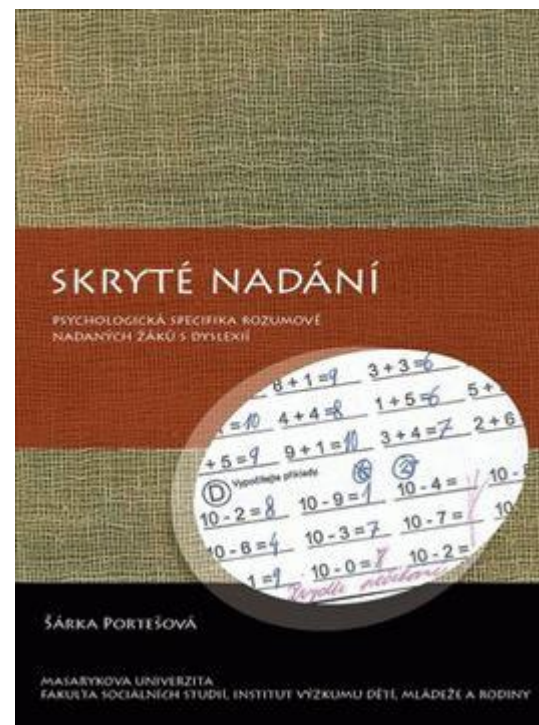
NADANÉ DĚTI S DYSLEXIÍ

Schopnosti	Handicapy
Schopnost abstraktního myšlení.	V rychlém zpracování řeči.
Schopnost rychle odhalit vztah příčina-následek, podstatné souvislosti.	V rychlém vybavování přesných slov.
Dlouhodobá paměť souvislostí	V pracovní paměti.
Zvídavost.	V pracovní rychlosti.
Různorodost zájmů nebo jeden hluboký zájem.	Ve schopnosti sluchového a sekvenčního zpracování informací.
Schopnost dlouhodobé koncentrace pozornosti.	V koncentraci pozornosti v určitých oblastech.

- Tzv. nálepkování
- Výhradní důraz na nácvik trivia
- Prvořadý důraz na nápravu deficitů

Paradoxní školní výkony

Co tedy nadání utváří ?

Schopnosti

Tvořivost

Osobnost

Motivace

Náhoda

Příležitosti

Zájmy

Zaujetí, vášeň

DOMÉNOVĚ SPECIFICKÉ SCHOPNOSTI

Vývoj nadání je proces uvnitř domén

Náročné úkoly, příležitosti, úsilí, praxe, zdokonalování se, motivace

Poskytujeme dětem dostatečně náročné výzvy?

X

Kdo je opravdu nadaný, nemusí se učit, jde mu vše snadno, jednou se prosadí?

Rizika spojená s nedostatkem náročných a zajímavých úloh u nadaných žáků

1. Nedostatek podnětů pro rozvoj?
2. Nuda?
3. Nezájem o školní vzdělávání?
4. Utváření fixního pojetí vlastních schopností, nenutíme překonávat překážky
5. Nedostatek metakognitivních strategií
6. ...

Utváření fixního pojetí schopností – jsi skvělý, jsi chytrý, jsi geniální!

Teorie implicitní inteligence

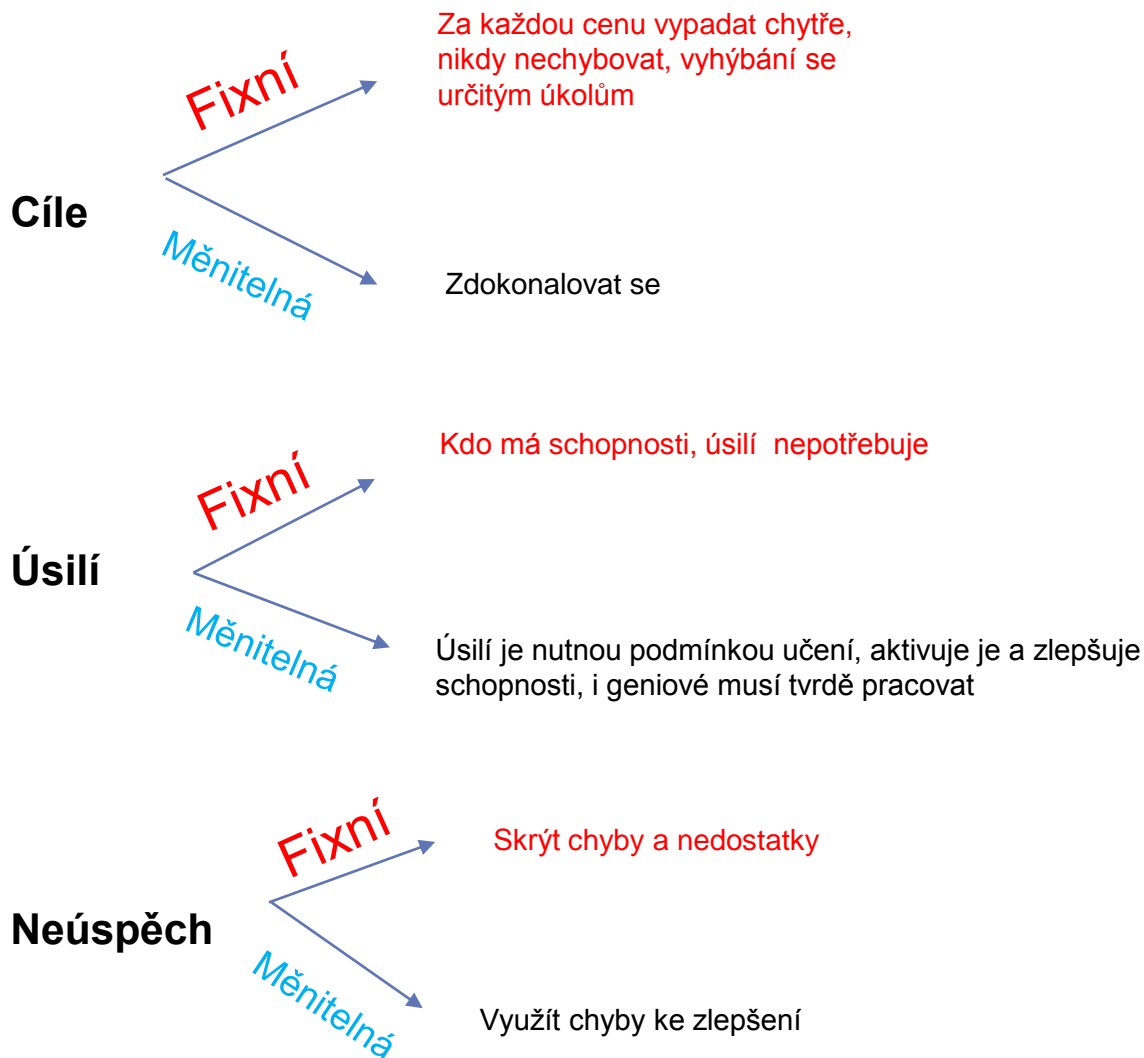
Carol Dweck

Fixed mindset

X

Growth mindset

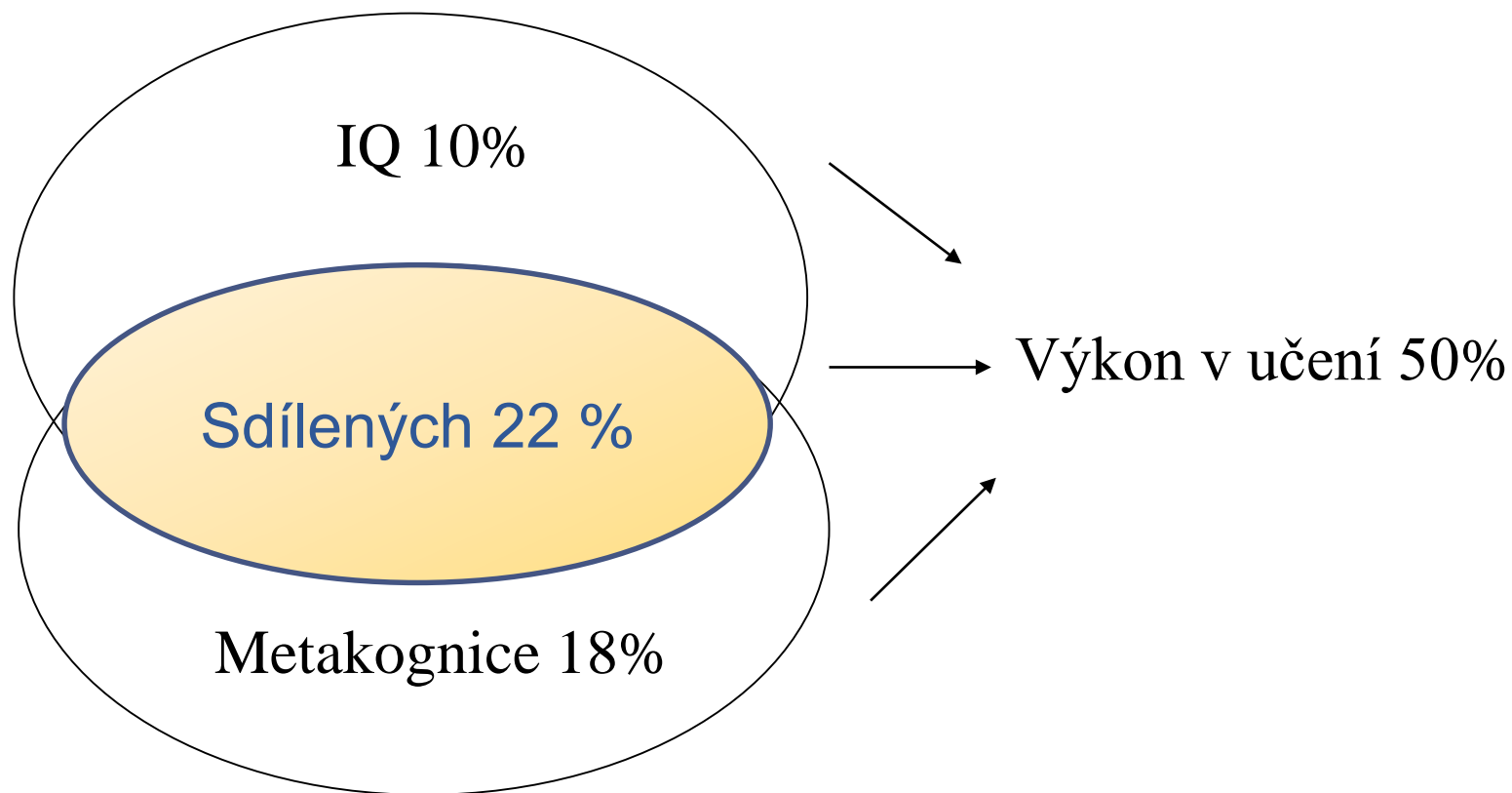
Nedostatečný rozvoj metakognice

- 45% nadaných žáků **nemá** dobře rozvinuté MK strategie, **tedy znalosti a dovednosti, které řídí a regulují učení.**
- **Nadaní** žáci nedostávají ve škole dostatečně náročné úkoly a tím pádem často spoléhají na **inteligenci a paměť** a nerozvíjí metakognivní dovednosti
- Proč rozvíjet něco co neupotřebím? – Riziko pro vývoj v dalších letech

Nedovedou:

- **Stanovovat cíle** (Co mám dosáhnout?)
- **Plánovat** (Jak budu úkol řešit?)
- **Systematicky vytvářet plán pro realizaci** (Krok za krokem)
- **Monitorovat postup** (Porozumění, chyby, pokrok?)
- **Sebe-evaluace** (Dosáhl jsem cíle?)
- **Reflexe** (Rekapitulace)

Inteligence a metakognice

Podpora rozvoje schopností

- Neměli bychom více oceňovat úsilí a překonávání překážek?
- Neměli bychom oddělit vztah nadání x snadnost bez úsilí?
- Neměli bychom více vnímat chyby jako prostředek ke zlepšení?

Motivace

- Mám na to schopnosti, **chci** tomu věnovat úsilí ?
- Je to pro mě důležité?

- Motivace → zvědavost

Příležitosti

- Mimořádný výkon závisí na příležitostech a náročných podnětech k rozvoji.
- Nikoli jen nabídnutých, **ale zejména přijatých.**

Poskytujeme vzdělávací příležitosti plošně a dříve, než jsou identifikovány schopnosti?

Poskytujeme je ve škole?

Poskytujeme je mimo školu?

Zájmy

- Rozdíly v zájmech hrají klíčovou roli v profesní volbě i v úspěchu
  - Pohlcení, flow, nikdo je neřídí
  - Ne „mít“ talent, ale talent vlastně „má“, pohlcuje daného člověka
-
- **Neměl by nás více zajímat zájem dětí a jeho podpora?**
  - **Dáváme dětem příležitost setkat se s různými tématy ve vhodném čase?**

Psychosociální charakteristiky

- Mnozí nadaní mají mimořádné schopnosti, znalostí i zkušenosti

Ale:

Chybí jim sociální schopnosti a schopnost tvořivého riskování

- Vytrvalost
- Schopnost strategického riskování
- Sociální dovednosti
- Schopnost překonávat strach

Tyto schopnosti je možné do značné míry nacvičit.

Zajímá nás dostatečně rozvoj těchto dovedností?

Jak vzdělávat nadané děti?

Vývoj nadání je proces

Příležitosti, úsilí, praxe, zdokonalování se, motivace

Sekvence na sebe navazujících programů v rámci školy i mezi vzdělávacími stupni

Nestanovujeme si jen krátkodobé cíle?

5 zásadních principů

- Schopnosti jsou důležité
- Domény mají své specifické vývojové trajektorie
- Příležitosti, učitelé a rodiče jsou rozhodující
- Psycho-sociální schopnosti jsou velmi důležité
- Snaha dosáhnout optimálního výkonu, zlepšovat se

Na čem pracujeme

- Vývoj diagnostického testu pro identifikaci matematického nadání TIM
- Vývoj škál pro rozpoznání nadání učiteli
- Rozvoj metakognitivních strategií nadaných
- Vytváření systému podpory nadaných na Masarykově universitě (identifikace, dlouhodobé sledování, propojování s dostupnými rozvojovými aktivitami na MU)
- Společně s NIDM vydáváme odborný časopis [Svět nadání](#)

Nechcete se také zapojit?

Centrum rozvoje nadaných dětí, FSS MU

www.nadanedeti.cz

